

ƏTRAF MÜHİTİMİZİN QORUNMASINDA İCTİMAİ BİRLİK

Vəsilə Hüseynova

AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı

huseynovavesile@mail.ru

İctimai ekologiya sosial problemlərin formalaşdırılmasını əks etdirir. Məsələn: su hövzələri, parklar, flora və fauna, hava və su. İctimai ekologiya vətəndaşları və bütün maraqlı tərəfləri müasir ekoloji problemləri əhatə edən və münaqişənin həlli üçün zəruri olan tədqiqatları alimlərlə və peşəkar siyasətçilərlə birlikdə həll etməyə təşviq edir.

İctimai ekologiya elm və siyasətin mərkəzində mövcuddur. İctimai ekologiyaya dair elmi bilik yetərinəcə olmasa da, o, ətraf mühitin araşdırılması və qərar qəbul edilməsinə cəmiyyətin yanaşmasıdır. İctimai ekologiyanın əsas məqsədi ətraf mühit üçün rəqabət aparan dəyərlər arasında ümumi zəmin yaratmaqdır.

Bu yanaşmanın məqsədi global cəmiyyətdə ətraf mühit elminə və siyasətinə fərqli yanaşma kimi ictimai ekologiyanı birləşdirmək və qurmaqda kömək etməkdir.

Ətraf mühitdəki çirkləndiricilər və ya iqlimlə əlaqəli hadisələr sağlamlığımıza böyük təsir göstərə bilər. Hava və səs-küyün çirkliliyi, cəmiyyət kimi ağır metallar astma, eşitmə itkisi, susuzlaşdırma və ürək xəstəlikləri kimi sağlamlıq problemləri ilə birbaşa əlaqəlidir.

Ətraf mühitin çirkləndiriciləri tənəffüs xəstəlikləri, ürək xəstəlikləri və bəzi xərçəng növləri kimi sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər. Aşağı gəliri olan insanlar daha çox çirklənmiş ərazilərdə yaşayır və təhlükəli içməli suya malikdirlər. Uşaqlar və hamilə qadınların çirklənmə ilə bağlı olaraq sağlamlıq problemlərindəki risk daha yüksəkdir.

Havanın çirklənməsi ciddi ekoloji təhlükədir və bütün risk faktorları arasında əsas ölüm səbəblərindən biridir.

Ekosistemin rifahı birbaşa insanların rifahı ilə bağlıdır. Ekosistemin insan sağlamlığına fayda gətirməsinin ən əsas yollarından biri xəstəliklərin tənzimlənməsidir. Həşəratları, quşları və məməliləri əhatə edən zəngin ekosistem ağcaqanad və gənə kimi xəstəlik daşıyıcılarına qarşı mübarizə metodudur.

İnsan ətraf mühitlə qarşılıqlı qanunauyğunluqlar yaratmalı və bu prosesləri araşdırmalıdır.

Fiziki, bioloji və psixososial komponentlər insan sağlamlığına təsir göstərə bilən ən əsas amillərdir. İnsan sağlamlığına təsir göstərən bu komponentlər arasında qarşılıqlı asılılıq əlaqələri var:

- fiziki olaraq: hava, su, torpaq, yaşayış, iqlim, coğrafiya, istilik, işıq, səs-küy, dağıntılar, radiasiya və s.

- bioloji olaraq: insan, viruslar, mikroblar, həşəratlar, gəmiricilər, heyvan və bitkilər və s.

- psixososial olaraq: mədəni dəyərlər, adətlər, inanclar, vərdişlər, əxlaq, din, təhsil, həyat tərz, ictimai həyat, səhiyyə, ictimai və siyasi təşkilatlar və s.

İqlim dəyişikliyi, quraqlıq, səhrələşmə, qida məhsullarının çatışmazlığı, su ilə ötürülən xəstəliklər sonradan böyük sosial problemlər yaradır.

Ozon qatının azalması nəticəsində yarana bilən ultrabənövşəyi radiasiya dəri xərçəngi və katarakt kimi risklər yaradır.

Sağlamlıq problemi hər kəsi narahat edən əsas məsələdir. Xəstəlikləri aradan qaldırmaq və sağlamlığı yaxşılaşdırmaq üçün bir çox müsbət vərdişlər var. Müsbət düşüncə, istirahət, sağlam qidalanma, müntəzəm məşq, yaxşı yuxu və sosial dəstək sağlamlığı və rifahı inkişaf etdirə bilər. Sağlam qidalanma ürək xəstəliklərinin, diabetin və digər xroniki xəstəliklərin qarşısını almağa, gecikdirməyə kömək edir. Müntəzəm fiziki fəaliyyətlə məşğul olmaq, kifayət qədər yuxu almaq və spirtli içkilərdən uzaq durmaqla sağlamlıq problemlərini azalda bilər.

Torpağın şoranlaşması kənd təsərrüfatı və meşə məhsuldarlığına mənfi təsir göstərir. İnsanların kənd təsərrüfatı fəaliyyəti nəticəsində azot əsaslı gübrələrdən intensiv istifadə həm suda, həm də quru ekosistemlərdə ciddi dəyişikliklərə səbəb ola bilər.

Ekoloji və sağlamlıq problemlərinin həlli üçün müəyyənədi amillərlə əlaqəli olaraq effektiv strategiya və müdaxilələrdən istifadə etməklə bu problemlərin həllini dəstəkləyən çərçivənin formalaşdırılmasında ictimai və sosial yanaşmalar genişləndirilməlidir.